

אבל אם הוא רשע, לא יטמא אפילו לשארן. (164)

הרי שהמיתה אינה מכפרת לרשע אם לא חזר בתשובה.

אמר ליה רבא: מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו? (165)

מת מתוך רשעו, כיון דכי אורחיה קמית שמת בצורה טבעית לא הויא ליה כפרה ולכן לא יטמא הכהן לאביו הרשע שמת כדרכו.

אבל נהרג מתוך רשעו כגון אנשי עיר הנדחת כיון דלאו כי אורחיה מיית, הויא ליה כפרה.

תדע שכך הוא דכתיב בתהלים [עט] "מוזמור לאסף, אלהים באו גויים בנחלתך טמאו את היכל קדשיך שמו את ירושלים לעיים נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ".

מאי "עבדיך" ומאי "חסידך" מה ההבדל ביניהם?

לאו האם ההבדל אינו ש"חסידך" הם חסידך ממש, ואילו "עבדיך" הם הנך דמחייבי דינא דמעיקרא שבחיהם היו רשעים וכיון דאיקטול ולאחר שנהרגו על ידי הגויים קרי להו "עבדיך". (166)

הרי שמי שנהרג מתוך רשעו יש לו כפרה.

אמר ליה אבוי: מי קא מדמית הרוגי מלכות ב-תמ שנהרגו על ידי הגויים להרוגי בית דין כגון עיר הנדחת!?

הרוגי מלכות, כיון דשלא בדין קא מיקטלי לכן הויא להו כפרה.

אבל הרוגי בית דין, כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה.

ושוב אין ראיה לרבי יוחנן מקרבנות עיר הנדחת שהרי לא נתכפר להם בהריגתן.

תדע שכן הוא דתנן במתניתין על הנהרג על ידי בית דין: לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו מפני שאין קוברין רשע אצל צדיק.

ואי סלקא דעתך שכיון דאיקטול הויא להו

מיותר לדרשא זו, הראיה שלא נתכפר להם שהרי אפילו נתכפר להם במיתתם גזירת הכתוב הוא שלא יטמא רק למי שעשה מעשה עמיו בחייו שאם היה מועיל גם מה שהמיתה מכפרת אם כן על מה בא הכתוב והרי תמיד המיתה מכפרת. סנהדרי קטנה.

165. רש"י. משמע שאם עשה תשובה ודאי מכפרת לו המיתה, וראה הערה 163.

166. ולכן כתוב אצל "עבדיך" "מאכל לעוף השמים" שהרי אמרו בכתובות [ל א] שאף על פי שכטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו, ויש

שיתודה קודם מיתתו וישוב באמת ויתכפר לו, אך אנחנו לא יודעים אם עשה כן באמת. ולכן סובר אבוי שלמעשה אין להקריב את קרבנות עיר הנדחת כי שמא לא עשו תשובה גמורה ועדיין הוא זבח רשעים. ולכן גם אין קוברים אותו בקברי אבותיו כיון שהוא מוחזק כרשע ועל התשובה איננו יודעים אם עשה כדין אם לא, והמיתה עצמה הרי אינה מכפרת. וראה להלן בהערה 169.

164. צריך לומר שהברייתא אינה דורשת מהייתור של "בעמיו" [שהוא בא לדרשא אחרת] אלא ממשמעות הכתוב. שאם היה "בעמיו"

שהקבורה עם המיתה מכפרת בהרוגי בית דין, דתנן במתניתין: לא היו מתאבלין על הרוגי בית דין אלא אונינין בלבד שאין אנינות אלא בלב.

ואי סלקא דעתך שכיין דאיקבור הויא להו כפרה, אם כן, ליאבלו מדוע לא יתאבלו הקרובים עליהם שהרי כבר נתכפר להם על ידי הקבורה?

ומתרצת הגמרא: בעינן נמי עיכול בשר לא די בקבורה אלא צריך גם שיתעכל הבשר ורק אז מתכפר להם.⁽¹⁶⁷⁾

דיקא נמי וכך מדוייק גם ממשנתנו דקתני: נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן בקברי אבותיו, משום שכבר נתכפר לו על ידי עיכול הבשר⁽¹⁶⁸⁾.

כפרה אם כן, ליקברו מדוע לא יקברו אותו בקברות אבותיו, שהרי כבר נתכפר לו עונו על ידי הריגתו?

אלא ודאי שהרוגי בית דין אין להם כפרה.

ודוחה הגמרא: אף אם הריגתו מכפרת עליו, מכל מקום מיתה וקבורה בעינן שרק ביחד עם הקבורה היא מכפרת, ולכן אין קוברין אותו בקברי אבותיו שהרי קודם הקבורה עדיין לא נתכפר לו.

וחזרה אם כן הראיה לרבי יוחנן מעיר הנדחת שאין מקריבין את הקרבנות שלהם ואף לא לאחר קבורתם, ועל כרחק משום שהואיל ונדחו ידחו.

מותיב רב אדא בר אבהה על מה שאמרנו

מחייבי מיתות בית דין שהם בסקילה. וכל הנסקלין נתלין, והיינו מאכל לעוף השמים ולא לחיתו ארץ. מהרש"א.

167. הקשה הרע"א: אם כן אין ראה מעיר הנדחת לדברי רבי יוחנן, שדלמא המרת דת לא נחשב דיחוי משום שבידו לחזור בו, ורק בעיר הנדחת נדחה הקרבן משעת מיתה עד שעת העיכול שאז אינו בידו, ולכן הוי דיחוי?

168. התוספות יום טוב מבאר שלפי אוקימתא זו אין צריך לומר שלכן לא נוהגין אבילות לאחר שנתעכל הבשר משום שהואיל ואידחו ידחו, כמו לרב אשי לקמן. אלא שבאמת בשעת ליקוט עצמות נוהגין אבילות כמו בכל מת שהיו נוהגין אז לקבור מקודם באדמה לחה כדי שיתעכל הבשר מהר ואחר כך היו מעבירים את העצמות לקברי אבותיו, וביום ליקוט העצמות היו נוהגין אבילות כל אותו היום, וכך נהגו גם בהרוגי בית

דין.

ורק לפי רב אשי שמיד שנקבר נתכפר לו צריך לטעם שהואיל ואידחו ידחו, כדי שלא יקשה מדוע לא ינהגו אבילות מיד לאחר הקבורה.

[וצריך לומר לדיעה הראשונה שבגמרא שאף שאבילות של ליקוט עצמות הוא רק יום אחד, מכל מקום, אין צריכים לנהוג כל שבעת ימי האבילות כיון שהוא אחר שלשים יום ודינו כשמועה רחוקה שדי בשעה אחת של אבילות. וראה בחידושי רצ"ה קלישר במשניות].

וביד רמה כתב פירוש אחד שבאמת לפי הדיעה הראשונה צריכים הקרובים להתאבל אבילות גמורה לאחר שנתעכל הבשר ויקברו אותו בקברי אבותיו. ובא רב אשי לחלוק שלעולם אין מתאבלין עליהם משום אידחו ידחו.

ובפירוש שני כתב שלפי הדיעה הראשונה הואיל ולא נתכפר לו רק לאחר שנתעכל הבשר

שמע מינה! (169)

רק לאחר מכן מכי חזו צערא דקברא פורתא
כשירגישו מעט צער חיבוט הקבר.

רב אשי אמר: לעולם אין צריך עיכול הבשר
אלא די במעט צער של חיבוט הקבר כדי
שיתכפר לו. ומכל מקום לא קשיא מדוע לא
ינהגו אבילות מיד לאחר הקבורה?

הלכך הואיל ואידחו ידחו! מאחר שלא חלה
האבילות בתחילת הזמן של האבילות, שהרי
עדיין לא נתכפר להם אז, שוב לא תחול
לעולם. (171)

משום שאבילות, מאימתי קא מתחלת ממתי
חלים דיני האבילות?

ומקשה הגמרא: אי הכי, למה לי עיכול בשר
למה אומרת המשנה שממתינים עד לאחר
שנתעכל הבשר ורק אז מעבירים אותו לקברי
אבותיו, והרי מיד לאחר הקבורה מעט
אפשר כבר להעבירו לקברי אבותיו?

מסתימת הגולל! מיד ששמים על הארון את
כיסויו. (170)

ואילו כפרה מאימתי קא הויא ממתי מתכפר
להם להרוגי בית דין?

[ברכות יט ב] ולפי רש"י הרי הכיסוי של הארון
עצמו מטמא משום גולל?

ועוד הקשו מהא דאמרו בגמרא שאין עושים
גולל מדבר שיש בו רוח חיים, וכי הדרך לעשות
כיסוי לארון מבעלי חיים?

ולכן הם מפרשים שגולל היינו אבן גדולה
שמניחים על הקבר לסימן, מלשון "וגללו את
האבן", והיא המצבה, והאבנים שמסביב שעליהם
מניחים את המצבה נקראים דופק.

ולפי זה ניחא שלפעמים קושרים בהמה על
הקבר לסימן עד שימצאו אבן למצבה כדי
שבינתיים לא יאבד מקום הקבר.

ועוד כתבו שבמקום שלא שמים מצבה על
הקבר, מתחילה האבילות מיד כשגומרים לסתום
את הקבר. תוס' ד"ה משיסתום.

ובשבת [קנב ב] ד"ה עד כתבו שהאבילות
מתחילה משעה שמחזירים את פניהם מהקבר.

171. ומכל מקום, בשעת ליקוט עצמות נוהגין
אבילות, שעל זה לא שייך לומר שאידחו שהרי
אבילות זו לא חלה רק בשעת ליקוט עצמות ולא
לפני כן. ורב אשי מדבר רק על עיקר האבילות.
תוספות יום טוב.

אין צריך להתאבל עליו שבעה ימים אלא די
ביום אחד משום ליקוט עצמות. אבל אילו היה
מתכפר לו מיד דחיבוט הקבר היו צריכים
להתאבל שבעה משום הקבורה הראשונה.
ובא רב אשי לחלוק שאפילו אם נתכפר להם
בחיבוט הקבר בכל זאת אין צריך להתאבל
שכיון שאידחו ידחו.

169. ונשארה אם כן הראיה מעיר הנדחת
שאמרין הואיל ונדחה ידחה.

ואביי שדחה את הראיה מעיר הנדחת סובר
שיש הבדל בין כל הרוגי בית דין שנתכפר להם
עונם אחר עיכול הבשר לבין עוברי עבירות
חמורות כגון מומרים ועובדי עבודה זרה
שלעולם לא מתכפר להם, ועיר הנדחת עובדי
עבודה זרה הם לכן ימותו הקרבנות שלהם, ולא
משום דיחוי. ערוך לנר.

170. והדפנות שבצידי הארון נקראים דופק.
רש"י.

ותוס' הקשו עליו שאם כן איך אמר רבי
אלעזר ברבי צדוק שהיה כהן "מדלגין היינו על
ארונות של מתים כדי לראות מלכי ישראל"

ומתוצאת הגמרא: **משום דלא אפשר** משום שכריסו נבקעת בקבר ומסריח, ולכן אי אפשר להעביר אותו רק לאחר שיתעכל הבשר. (172)

קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אנשים היו נוהגים ליטול מעפר קברו של רב ולהשתמש בו כסגולה לריפוי ממחלת השחפת ביומה הראשון.

אתו באו ואמרו ליה לשמואל שכך עושים האנשים, והרי אסור ליהנות מהמת וקברו. (173)

אמר להו: יאות עבדין כדין הם עושים שאין איסור בדבר.

משום שעפר הקבר קרקע עולם הוא, וקרקע עולם של המת אינה נאסרת בהנאה. (174)

דכתיב [מלכים ב' כב ו] שיאשיהו ביער את העבודה זרה מבית המקדש "וישרף אתה בנחל קדרון ויצק לעפר וישלך את עפרה על קבר בני העם"

מקיש קבר בני העם לעבודת כוכבים ששניהם נאמרו כאן באותו פסוק — **מה עבודת כוכבים** שהיא במחובר לקרקע לא **מיתסרא**, **דכתיב** [דברים יב ב] "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים אשר אתם יורשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים" ודרשינן שרק כאשר על ההרים אלהיהם אז אלהיהם נאסרים וצריך לאבדם ולא כאשר ההרים עצמם אלהיהם

ותירץ, כמו שאנו אומרים שלמרות שאין קוברים רשע חמור אצל רשע קל, בכל זאת באה הלכה למשה מסיני ואמרה שרק שני בתי קברות יהיו ולא ארבעה, וגזירת הכתוב הוא בהרוגי בית דין לקבור רשע חמור אצל רשע קל, כך גם נאמרה הלכה למשה מסיני שיקברו רשע אצל מי שנתכפר לו בקבר כדי לא להרבות בבתי קברות.

173. בסנהדרי קטנה דן שלפי דברי המשנה למלך הלכות אבל [יד כא] שמוותר ליהנות ממת שלא כדרך הנאתו אם כן יהא מותר להתרפאות מעפר הקבר גם לולי ההיתר של קרקע עולם כמו שאמרו בפסחים [כה ב] שרבינא משח לבתו בפירות ערלה לרפואה משום שלא הוי כדרך הנאתו. ועפר גם כן אין דרך הנאתו רק לזרוע בו ולא לרפואה?

174. קשה, הרי מכל מקום, יאסר ליטול את העפר שהרי הוקצה לכבוד המת והרי זה כגזול את המת?

רש"י שואל אם כן מדוע מי שמת לו מת בתוך הרגל הדין הוא שנוהג אבילות רק לאחר הרגל, ולא אומרים הואיל ואידחו ידחו? ותירץ, שגם ברגל לא נדחה לגמרי האבילות שהרי ניחום אבלים נוהג גם ברגל. וכיד רמה תירץ, שיש לחלק בין דחיה דרגל שמצד המת הוא ראוי שיתאבלו עליו אלא שמפני כבוד המועד אי אפשר להתאבל והרי זה רק מחוסר זמן, ולכן אינו נדחה לגמרי מהאבילות אלא כשיגיע הזמן שאפשר להתאבל צריך לנהוג אבילות, אבל כאן שמעיקרא לא היה המת ראוי להתאבל עליו לכן אמרינן שהואיל ונדחה ידחה.

172. הקשה בשאגת אריה שם אם כן מה הועילו שהתקינו בתי קברות מיוחדים להרוגי בית דין משום שאין קוברים רשע אצל צדיק, והרי מיד סמוך לקבורה כבר נתכפר לו לזה והוא צדיק ואיך יקברו אחריו הרוג אחריו שהוא עדיין רשע?

אין צריך לאבד את ההרים כיון שעבודה זרה המחוברת לקרקע אינה נאסרת.

הכא נמי בקבר שהוא במחובר, לא מיתסר. (175)

מיתבי לשמואל: תניא: החוצב קבר לאביו

לאחר שמת, ולבסוף הלך וקברו במקום אחר, הרי זה לא יקבר בו הבן עולמית שהואיל והקבר הזה ייוחד לצורך מת הוא נאסר בהנאה ואסור להיקבר בו. (176)

הרי שגם קבר המחובר לקרקע נאסר בהנאה, וקשיא לשמואל?

יש לומר שכיון שנוטלין אותו לרפואה מוחל עליו המת וזהו כבודו של מת. חזון איש אהלות [כב לא].

175. קשה, הרי בעבודה זרה עצמה נאסר במחובר כשעשה בה מעשה כגון שחפר בה בורות לשם עבודה זרה, וכמבואר במסכת עבודה זרה [נד ב], ואם כן גם בקבר יאסר שהרי עשה בה מעשה שחפר את הקבר?

יש לומר שהקברים שלהם היו ככוכים בתוך מערות, והקרקע שעל גבי הקברים לא נעשה בה שום מעשה, ועל זה נאמר שלא נאסרה אותה קרקע הואיל והיא מחובר. מצפה איתן.

[וצריך עיון אם כן מה מקשה הגמרא מחוצב קבר לאביו שמדובר בקבר עצמו שנעשה בו מעשה, וגם למה צריכה הגמרא לתרץ את כל הקושיות לקמן בקבר בנין והרי אף בקבר רגיל אסור הקבר עצמו?].

ובחזון איש הביא שהריטב"א בעבודה זרה הקשה כן ותירץ, שיש לחלק בין עבודה זרה שעיקר הפסל הוא הקרקע עצמה והבור עושה רק את צורת הפסל, ולכן נחשב שיש תפיסת יד אדם בקרקע, אבל בקבר עיקר השימוש הוא באויר הבור, ובאויר לא שייך תפיסת יד אדם. חזון איש יורה דעה [ס יב].

לקמן מביאה הגמרא שלומדים מת מעבודה זרה בגזירה שוה "שם" "שם" לענין הזמנה מילתא היא. והקשה בערוך לנר שאם כן היה אפשר ללמוד משם גם את הדין הזה שמחובר לא נאסר במת כמו בעבודה זרה שהרי אין גזירה

שוה למחצה, ומדוע צריך את הלימוד הזה כאן. ואפילו לפי המאן דאמר שם שלומדים את הגזירה שוה במת מעגלה ערופה הרי גם עגלה ערופה לא שייך במחובר? וראה נצי"ב.

176. האיסור אינו על המת עצמו שהרי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות, אלא משום שהקרובים נהנים מזה שהוא נקבר שם. ולפי זה דוקא במקום שמשלמים עבור הקבר אבל אם לא משלמים מותר לקבור שם שהרי הקרובים אינם נהנים בכך. נמוקי יוסף בשם ר"י בן קיאות.

ובחזון איש כתב שלפי זה אסור ליקח בגדים של איסורי הנאה לתכריכי המת משום הנאת הקרובים שכיון שרצונם לקוברו וחייבים לקוברו הרי הם נהנים מאיסורי הנאה.

והקשה, הרי כיון שהוא מצוה למה לא נאמר שמצוות לאו ליהנות ניתנו ומדוע אסורים הם לקוברו בקבר האסור בהנאה ובתכריכים האסורים בהנאה?

ותירץ, שכיון שבגדים ומקום קבר הוא דבר שנוטלין עליהם שכר נחשב שהוא נהנה, ולא נאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא בדבר שהוא מוצא בחנם במקום אחר כמבואר בר"ן נדרים [לז א] ד"ה אמר. חזון איש אהלות [כב כז].

לקמן מבארת הגמרא לפי המאן דאמר הזמנה לאו מילתא היא שבאמת הקבר לא נאסר בהנאה ורק לבן אסור להיקבר שם משום כבוד אביו. וכתבו תוס' שהגמרא כאן סברה שאף על פי כן אילו מחובר לא היה נאסר בהנאה כלל

ומתרצת הגמרא: **הכא במאי עסקינן: בקבר בנין**. שבנה את הקבר למעלה מהקרקע, שבאופן כזה גם בעבודה זרה הוא נאסר, כי "תלוש ולבסוף חיברו" נחשב כתלוש לענין עבודה זרה, ולכן גם קבר כזה אסור בהנאה.⁽¹⁷⁷⁾

תא שמע קושיא לשמואל מהא דתניא: **קבר חדש** שלא חצב אותו לצורך אדם שכבר מת אלא לצורך אדם שעדיין חי, או שחצב אותו סתם כדי לקבור בו כשיהיה לו צורך **מותר בהנאה**, שעדיין אין עליו שם "קבר".

הטיל בו נפל בתוך הקבר חל עליו שם "קבר" **ואסור בהנאה**.

הרי שגם דבר מחובר אסור בהנאה.

ומתרצת הגמרא: **הכא נמי** מדובר **בקבר**

בנין מעל הקרקע.

תא שמע קושיא לשמואל: תניא: **נמצא אתה אומר: שלש קברות הן**. שלשה אופנים של קברים, וכל אחד דין אחר לו:

א. **קבר הנמצא** שבעל השדה מצא פתאום קבר חדש בתוך שדהו שלא נעשה על דעתו אלא בגזילה נקבר שם.

ב. **קבר הידוע** שנקבר שם מדעת בעל השדה.⁽¹⁷⁸⁾

ג. **קבר המזיק את הרבים** שנמצא במקום שהולכים שם אנשים רבים ונטמאים בטומאת אהל המת.

ואלו הלכותיהם:

בעלמא, לא היה שייך לאסור כאן אפילו רק משום כבוד אביו. תוס' ד"ה איתיביה.

והרמב"ן כתב בתורת האדם שהגמרא כאן הולכת לפי אביו שהזמנה מילתא היא שכך מוכח מפשיטה של הברייתא שהאיסור הוא משום ההזמנה, ולכן הקשתה למה יאסר שהרי קרקע עולם הוא, ותירצה שדוקא בקבר בנין. אבל לפי המסקנא דלקמן שהזמנה לאו מילתא וכל האיסור הוא רק לבנו משום כבוד אביו אם כן אין הבדל בין קבר סתם לקבר בנין אלא בכל אופן הוא אסור משום כבוד אביו.

177. וכן קברים שלנו שחופרין את העפר ומחזירים אותו לתוך הקבר, אסור העפר בהנאה, משום שהוא תלוש ולבסוף חיברו, ורק העפר שבקרקעית הקבר שלא נחפר מעולם נחשב מחובר ומותר בהנאה, כמו שהיה נהוג בזמן הגמרא שחצבו כוכים בכותלי המערות והכניסו שם את ארון המת ולא החזירו לתוכו את העפר.

המאירי.

ובחזון איש אהלות שם [סעיף קטן ל] הקשה, הרי עפר קברו של רב ודאי היה עפר שהוחזר שהרי בבבל לא היו עושים כוכים כמו שכתב הטור וגם לא מסתבר לומר שלקחו מדופני הקבר שהרי זה מקלקל את הדפנות ואם כן מדוע עשו כהוגן?

וראה טור ושלחן ערוך יורה דעה סימן סדסד סעיף א שיש חולקין על דעת המאירי.

178. רש"י. ולכאורה דבריו סותרים שלפני כן בקבר הנמצא כתב שידוע לבעלים שבגזילה נקבר שם משמע שבספק אסור ואילו כאן כתב שהיה מדעת בעלים משמע שבספק מותר?

ותירץ רע"א שלעיל בקבר הנמצא שהנידון הוא לענין דאורייתא להתירו בהנאה לאחר הפינוי לכן ספיקו אסור, אבל כאן בקבר הידוע שהנידון הוא לאסור לפנותו ושמקומו שמה שהוא מדרבנן צריך דוקא שיהא ידוע שהוא

א. קבר הנמצא, מותר לפנותו לפי שלא קנה המת את מקומו. (179)

ולאחר שפינהו, מקומו טהור שאף על פי שגזרו חכמים טומאה על הקבר שיטמא לעולם ואפילו לאחר שפינו משם את המת, מכל מקום בקבר כזה שנעשה שלא ברשות לא גזרו.

ומותר הקבר בהנאה לאחר שפינהו, ואף שקבר אסור בהנאה לעולם מדאורייתא, כאן אין עליו "תורת קבר" שיאסר בהנאה.

ב. קבר הידוע, אסור לפנותו.

ואם פינהו את המת מהקבר מקומו טמא מדרבנן, שגזרו שיטמא הקבר לעולם כדי שלא יבוא לפנותו.

והמקום אסור בהנאה מן התורה, ואפילו לאחר שפינו משם את המת.

ג. קבר המזיק את הרבים, מותר לפנותו ניתנה רשות לפנותו כדי שלא ינזקו הרבים על ידי שיטמאו ממנו.

ולאחר שפינהו מקומו טהור שלא גזרו חכמים טומאה במקום שרבים ינזקו מכך.

והמקום אסור בהנאה משום שאי אפשר להפקיע את האיסור הנאה שהוא מדאורייתא.

הרי שקבר המחובר לקרקע אסור בהנאה, וקשיא לשמואל?

ומתרצת הגמרא: הכא נמי, בקבר בנין.

ושואלת הגמרא על הברייתא הזו: וכי קבר הנמצא מותר לפנותו!?

ומדוע שלא נחשוש דילמא מת מצוה הוא, ומת מצוה קנה מקומו. שזה אחד מהתנאים שהתנה יהושע בכניסתן לארץ ישראל, שמקום שנפל שם מת מצוה בשעת מותו, קנאו לקבורה, ואין בעל השדה יכול לעכב עליו?

ומתרצת הגמרא: שאני מת מצוה, דקלא אית ליה. יש לו קול, ולכן אין לנו לחשוש שמא היה מת מצוה.

איתמר: האורג בגד למת לאחר שמת —

אבוי אמר: הבגד אסור בהנאה.

ורבא אמר: הבגד מותר בהנאה.

ומבאר הגמרא את טעם מחלוקתם:

אבוי אמר אסור, כי הזמנה מילתא היא, שבכך שהזמין את הבגד לצורך המת ונקרא שם המת עליו, נחשב כאילו כבר הלביש בו את המת, ולכן הוא נאסר בהנאה. (180)

נקבר שם מדעת הבעלים אבל מספק מותר [מלבד איסור הנאה שהוא גם בספק].

179. רש"י. ויש אומרים לפי שאין אדם אסור דבר שאינו שלו במת, וכמו בבגד שפרסוהו על המת שדנה הגמרא ביבמות [סו ב] אם הוא נאסר באופן שהבגד היה משועבד לכתובת האשה.

נמוקי יוסף.

180. תוס' הוכיחו מהסוגיא לקמן שאין צריך לאביי מעשה של הזמנה, אך לא די בייחוד של דיבור בעלמא, אלא צריך שיטלנו ביד ויאמר זה יהא למת. ומה שנקט "האורג" לאו דוקא אלא משום רבותא דרבא שאף שעשה מעשה אינו

העגלה הערופה לנחל איתן היא נאסרת בהנאה, אף שלא נערפה עדיין, (182) **האי נמי** צרכי המת בהזמנה בלבד **מיתסרא**.

ורבא טעמו, משום שגמר "שב" "שב" **מעבודת כוכבים** שגם בעבודה זרה נאמר "אשר עבדו שם הגויים".

מה עבודת כוכבים בהזמנה בלבד לא מיתסרא שהאומר על בית שהוא מזמינו שישמש את העבודה זרה אינו נאסר בכך עד שישמש בפועל את העבודה זרה משום שנאמר "אשר עבדו שם הגויים" משמע רק משעה שנעבדו, **הכא נמי במת בהזמנה לא מיתסרא**.

ודנה הגמרא: **ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה?** (183)

ורבא אמר מותר, כי הזמנה בלבד **לאו מילתא היא**. וכל עוד שלא הלביש בו את המת, אינו נחשב כבגד המת ליאסר בהנאה. (181)

ודנה הגמרא: **מאי טעמא דאביי** שהזמנה מילתא היא?

ומבאר הגמרא: משום שאביי גמר דורש גזירה שוה "שב" "שב" – מת מעגלה ערופה.

שאצל מת נאמר "ותמת שם מרים ותקבר שם" וגם אצל עגלה ערופה נאמר "וערפו שם את העגלה בנחל".

מה עגלה ערופה בהזמנה בלבד מיתסרא שהרי קיימא לן שמיד עם ירדתה של

שטיחים. וכי עור המת גרע מתכריכיו שאסורים בהנאה, ולמה היו צריכים חכמים לגזור עליו טומאה?

ותירצו שאף על פי כן חמור בעיני אנשים טומאה יותר מאיסור הנאה, ועל ידי שיגזרו על העור המת טומאה ימנעו יותר מלהשתמש בו. תוס' ד"ה משמשין לקמן מח א.

182. רש"י. וביד רמה כתב עוד פירוש שהואיל ועגלה ערופה כתיב בה כפרה כקדשים, וקדשים נאסרים משעת הזמנה ולכן גם עגלה ערופה נאסרת משעת הזמנה.

183. רבי יוחנן סובר שעגלה ערופה עצמה אינה נאסרת בהזמנה רק לאחר עריפתה. ורבא פוסק בכל הש"ס כרבי יוחנן. ולפי זה מה שואלת הגמרא כאן שילמד רבא מעגלה ערופה, והרי גם שם אינה נאסרת בהזמנה?

ועוד למה לא אומרת הגמרא בלשון "ורבא

נאסר בהזמנה. תוס' ד"ה נתנו לקמן מח א. והר"ן כתב שלאביי צריך מעשה של הזמנה, שכך מוכח הלשון של הזמנה שהזמינו במעשה, אלא שדי במעשה כל דהו כגון במקח שלקחו לשם כך או שהוציא את הדבר המזומן מרשותו ונתנו ברשות אחר כגון גביית מעות לשם מת, אבל דיבור בלבד אינו מועיל.

וכך מוכח מכל הסוגיא שלפי אביי צריך מעשה כל דהו כגון אורג בגד למת או בעגלה ערופה שהורידה לנחל איתן, וכן בכיס שעשאו להניח תפילין וכן באמר לאומן עשה לי תיק של ספר, שלפי אביי נאסר בהזמנה זו בלבד כיון שיש בה מעשה, וכן בכיפה שנתנה לספר תורה, הנתינה לגיזברים היא המעשה, ובאביו ואמו מזרקין בו כלים, הזריקה לצד המת היא המעשה.

181. הקשו תוס' מהגמרא בחולין [קכב א] שמן התורה עור המת אינו טמא ורבנן גזרו עליו טומאה כדי שלא יעשה אדם מעורות אביו ואמו

ומתרצת הגמרא: אמר לך רבא:

ממשמשין ממשמשין גמרינן. עדיף ללמוד
מת מעבודה זרה ששניהם "משמשין",
שבמת הנידון לגבי משמשי המת, וכן הפסוק
"אשר עבדו שם הגויים" מדבר במשמשי
עבודה זרה. (184)

לאפוקי עגלה ערופה דחיא גופה קדושה
שאלו עגלה ערופה היא עצמה קדושה,
ואינה "משמשין". (185)

ודנה הגמרא: ואביי מאי טעמא לא גמר
מעבודת כוכבים?

ומתרצת הגמרא: אמר לך אביי: מידי
דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן מת ועגלה
ערופה שניהם, הדרך שיהיו לאפוקי עבודת
כוכבים דלאו אורחא אין הדרך לעבוד
עבודה זרה, שהרי אפילו בן נח אסור
בעבודה זרה, ולכן אין ללמוד משם שהזמנה
אינה אוסרת, כי שמא דוקא שם משום שאף
שהזמין את הדבר לשימוש עבודה זרה שמא
בסוף יתחרט ולא ישתמש בו לעבודה זרה.

[סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נכיס"א
דאומנ"א]

הקדושה הזמנה לאו מילתא היא ובאמת בדבר
שהוא גוף הקדושה מודה רבא שהזמנה מילתא
היא משום שלומדים מעבודה זרה עצמה
לחומרא שהזמנה מילתא היא, ולכן עדיף ללמוד
מעבודה זרה כדי שיהא ממש כמו שם
שבמשמשים הזמנה לא מילתא היא ובגוף הדבר
הזמנה מילתא היא.

184. הגמרא בעבודה זרה [נא ב] מוכיחה מזה
שנאמר שם "אבד תאבדון את כל המקומות אשר
עבדו שם הגויים". וכי המקומות נאסרים הרי הם
מחובר, אלא ודאי מדובר בכלים שנשתמשו בהם
לעבודה זרה.

185. ואכן המת עצמו שאסור בהנאה נלמד
מעגלה ערופה כמבואר בעבודה זרה [כט ב]
תוס' ד"ה משמשין.

וכן בכל דבר שהוא עצמו גוף הקדושה כגון
הקלף שכותבין עליו ספר תורה מודה רבא
שהזמנה מילתא שהוא נלמד מעגלה ערופה
שהיא עצמה קדושה. ראשונים.

וראה הערה 183 ובערוך לנר בעמוד הקודם
על התוס' ד"ה מאי טעמא.

מאי טעמא לא אמר כאביי" כמו בכל הש"ס?
ויש לפרש ששאלת הגמרא היא באמת כך
שמאי טעמא לא למד רבא לשיטתו מעגלה
ערופה שהזמנה אינה אוסרת ומדוע הוא צריך
ללמוד מעבודה זרה?
וכן לאביי הקושיה מדוע אינו לומד מעבודה
זרה עצמה [ולא ממשמשיה] שנאסרת אף
בהזמנה?

אך קשה על זה שהרי רש"י מפרש שהפסוק
"עבדו שם הגויים" מדבר רק במשמשים ולא
בעבודה זרה עצמה?
תוס' ד"ה מאי.

והרע"א כתב שאמנם לענין אביי צריך לומר
שקושיית הגמרא היא שנילף ממשמשי עבודה
זרה שהזמנה לאו מילתא היא אך לגבי רבא על
כרחק צריך לומר כפירוש התוס' שהקושיה היא
שילמד מעגלה ערופה שגם שם לשיטתו הזמנה
לאו מילתא היא. אך הקשה אם כן מה מתרצת
הגמרא שעגלה ערופה היא גופה קדושה, אדרבה
אם כן נלמד דקל וחומר שאם בגוף הקדושה
הזמנה לאו מילתא היא כל שכן במשמשים?

ותירץ, שכוונת הגמרא לתרץ, שאי אפשר
לרבא ללמוד מעגלה ערופה כי שם גם גוף